

litate nobilioris materiæ, ut religio, et pœnitentia, etc.

XXXVI. Denique etiam obstat, quia contrariorum eadem est ratio. Non sunt autem quatuor tantum vitia principalia, sed septem, scilicet septem vitia capitalia; ergo non erunt solum quatuor virtutes principales, seu cardinales. Imo aliqua dantur peccata capitalia, quæ non opponuntur virtutibus principalibus, et cardinalibus, sicut ita opponitur mansuetudini, quæ non est virtus cardinalis, et accidia, seu tristitia de bono divino opponitur charitati, seu gaudio ejus, et superbia humilitati. Quod si dicatur vitia capitalia summi ex parte finis pravi, qui habet rationem principii, et capitis unde alia plura derivantur, idem dicemus de virtutibus, quod illæ erunt cardinales, seu principales, quæ circa finem versantur, ut theologicæ, unde derivatur principalitas ad alias.

XXXVII. Ad primum respondetur, quod probationes quibus aliquis numerus probatur, et ostenditur, duas partes habent, alteram qua probatur id quod positivum est numero, scilicet esse tot res; alteram qua probatur quod negativum est, scilicet non esse plures. Ad probandum ergo virtutes cardinales esse quatuor, inducit D. Thomas has rationes, quæ probant id quod positivum est, scilicet quatuor dari. Et hoc efficaciter probat per rationes inductas; tum, ex parte principiorum formalium, seu objectorum, quæ sunt quatuor; tum, ex parte principiorum materialium, seu subjectorum, quæ etiam sunt quatuor. Nec potest ex aliis principiiis magis intrinsicis iste numerus ostendi quam ex formalibus, et materialibus. Quod vero sint tantum quatuor, ita quod non sint plures, quod pertinet ad id quod negativum est, non probavit in hoc articulo secundo, neque his rationibus quas in eo ponit, sed in articulo ter-

tio sequenti ubi inquit utrum aliæ virtutes debeant dici magis principales, quam istæ; inde enim dependet scire, an sint plures virtutes cardinales, seu principales quam quatuor. Et ita in articulo secundo ubi posuit dictas probationes, non inquisivit, an sint tantum quatuor virtutes cardinales, sed utrum sint quatuor virtutes cardinales, quia solum id quod positivum est in hoc numero volebat ostendere, scilicet dari quatuor, non quod negativum, scilicet non dari plures, reservans id sequenti articulo.

XXXVIII. Unde quando dicitur, quod objecta formalia, quæ numerat D. Thomas, solum sunt generica, non specifica, respondetur aliqua esse generica, aliqua specifica, quia (ut supra diximus) non omnes virtutes cardinales sunt species atomæ, sed quædam sunt subalternæ, ut temperantia, et justitia. Unde S. Thomas non debuit specificare de principiiis formalibus in specie atoma, vel subalterna, sed quatenus conducunt ad dividendum, et distinguendum bonum rationis, seu bonum morale per aliquas rationes principales, et quasi fundamentales aliarum, sive aliquæ illarum sunt species atomæ, sive subalternæ in ratione habitus, et virtutis; in ratione tamen cardinalis, et principalis principalitate fundamenti, et principii aliarum virtutum istæ quatuor conveniunt, ut in aliis dubiis explicatum est.

XXXIX. Ad id quod objicitur contra secundam probationem dicimus, ex eo quod sunt quatuor potentiæ susceptivæ virtutum non probari quod solum quatuor sint virtutes, quæ in illis subjectantur, plures enim esse possunt in qualibet vi. Sic efficaciter probat D. Thomas, quod si sunt quatuor potentiæ susceptivæ virtutum, quarum qualibet habet suam principalem, aut difficiliorem ma-

teriam intra lineam virtutis moralis et humanæ, oportet etiam quod sint quatuor virtutes eadem principalitatem respicientes; an vero sint plures quam quatuor, vel etiam aliæ virtutes principales dici debent non probavit ex hac præcisa ratione in hoc articulo, sed in sequenti ex rationibus allatis a nobis in superioribus dubiis, præsertim in secundo, et iterum nunc attingendis.

XL. Ad tertiam difficultatem respondimus in secundo dubio, quomodo aliæ virtutes licet sint principales quoad nobilitatem, vel perfectionem aliquam, non tamen quoad rationem cardinalis, ad hoc enim non sufficit quæcumque principalitas, sed illa quæ in virtutibus præbet fundamentum, et quasi firmitatem pro aliis materiis virtutum, ita quod motus voluntatis in illis materiis prioribus fundatur, et versatur, sicut motus ostii in cardine, ut ibi ex D. Thoma explicavimus. Et ad replicas contra istam solutionem respondetur etiam ex dictis. Ad illud de prudentia jam diximus, quod illa est principalis, et cardinalis ex parte rationis regulantis, eo quod ostium per quod fit motus ad bonum rationis non est solum in vi cognoscitiva, sed etiam in volitiva, et appetitiva, quia etiam istæ sunt capaces virtutum moralium, et ideo oportet in eis firmari quasi cardinem per quem fiat motus iste in bonum; sicque non solum in ratione, sed etiam in appetitu voluntatis, et sensitivo debet dari cardinalis virtus, licet inter cardinales virtutes major, et principalior sit prudentia, ut dicit S. Thomas hic articulo secundo ad primum, quæ omnes regulat, et dirigit.

XLI. Ad id quod dicitur de aliis virtutibus, ut humilitate, religione, etc. quod etiam præbent fundamentales, et priores materias in virtutibus, jam respondimus supra dubio

secundo ex D. Thoma in iii, dist. xxxiii, quæstione secunda, art. 1, quæstione iv, in solutione argumentorum. Quod istæ virtutes, aut non sunt primæ ex parte suæ materiæ, et motivi, quia supponunt alias priores, sicut religio reddit cultum debitum Deo per actus aliarum virtutum, quibus Deus colitur; et humilitas removet superbiam, quæ insidiatur bonis operibus, ne pereant; non autem habent materiam ad quam aliarum virtutum materiæ reducantur, et sic in ea motus aliarum virtutum firmentur, quod pertinet ad virtutem cardinalem, ut ubi dicit D. Thomas ad tertium: aut si sunt primæ inter alias virtutes, non sunt primæ in linea, et ordine virtutum, sed tamquam dispositiones quædam ad illas, et velut via imperfecta ad perfectum, non tamquam præbentes firmitatem aliis, eo quod materia circa quam versantur firmior, et difficilior est aliis, eaque superata, reliquæ facilius superantur, et hoc requiritur ad virtutem cardinalem, quod ratione suæ firmitatis faciliat, et firmet alias, sicut cardo firmat, et faciliat motum ostii. Continentia autem præcedere potest temperantiam non ut virtus perfecta et firma, sed ut dispositio ad temperandum passionem. De quo videri potest S. Thomas 2-2, quæstione clv, articulo iv. Timor si sit servilis non est virtus, sed dispositio ad virtutes, et ad pœnitentiam: si sit filialis est donum Spiritus sancti, quod est supra virtutes cardinales, et morales, et proximum theologicis.

XLII. Quod vero dicitur non esse majorem rationem cur istæ dicantur cardinales, et non aliæ, quæ sunt principaliores in nobilitate, diximus ex D. Thoma dubio secundo, quod principalitas cardinalis in virtutibus non sumitur ex principalitate simpliciter, et in nobilitate,

seu perfectione, sed ex principalitate fundante, et firmante ex parte suæ materiæ alias virtutes, quæ moventur erga finem, et sic versantur circa media, sicut motus ostii per quod fit ingressus ad ulteriora domus firmatur in cardine. Unde ab ista principalitate cardinalitas excluditur tam principalitas virtutum, quæ versantur circa finem, ut theologicæ, quia per eas non movetur animus ad ulteriorem finem; sed quiescit in fine, quam principalitas aliquarum virtutum moralium, quæ licet habeant nobiliorem materiam, non tamen ita primam, et fundamentalem, quod per reductionem ad eam firmentur, et fundentur aliæ: sicut ex eo quod quis est fortis contra pericula mortis, fortior erit contra alia minora pericula, et ex eo quod temperatur circa vehementissimas delectationes tactus, etiam circa minores refrænabitur.

XLIII. Ad ultimum respondetur ex D. Thoma citato loco ex tertio sententiarum, quæstione prima ad tertium, et quæstione tertia ad quartum, quod principalitas virtutum non ex eodem capite sumitur ex quo principalitas vitii; nam vitia habent principalitatem secundum id quod magis movet, et allicit avertendo a rectitudine rationis: hoc autem magis attenditur ubi viget plus delectationis, vel utilitatis, quam ex alio capite, et sic dantur aliqua vitia capitalia, quæ non opponuntur virtutibus cardinalibus, quia in eis magis relucet vis allicitiva, et est impetuosior inclinatio, ut in ira, accidia, superbia, etc. nec mirum quod sint inter contraria ex parte unius extremi plura quam ex alio, quia ubi unum extremum est malum, et defectuosum pluribus modis contingit deficere, quam rectificari. At vero principalitas virtutum non sumitur penes allicientiam avertendi a ratione, sed penes firmitatem

contra difficultates, et hæc invenitur principaliter in quatuor materiis pertinentibus ad quatuor potentias capaces virtutum. Nec tamen oportet quod si vitia capitalia sumuntur ex parte finis, etiam virtutes principales, seu cardinales inde sumantur, quia ut citato loco docet D. Thomas quæstiuncula prima ad tertium: « Perfectio, seu principalitas peccatorum non est per ordinem ad finem, sed magis per aversionem a fine debito. Unde motus peccatorum non assimilatur ostio per quod intratur in domum, et ideo peccata principalia non assimilantur cardinali, unde non dicuntur cardinales, sed capitalia tantum. » Ita D. Thomas. Virtutes ergo non solum debent dici principales ratione finis in quo quiescunt, sed etiam ratione motus erga media per quæ tendunt ad finem, et firmitas in isto motu est principalitas cardinalis. Vitia autem principaliter dicuntur ex aversione a fine, non ex firmitate circa motum ad media. Et ideo principalia vitia dicuntur capitalia, denominatione sumpta a capite quod est finis; non autem cardinales denominatione sumpta a cardine, qui firmat motum ostii.

VIRTUTES POLITICÆ, PURGATORIÆ, PURGATI ANIMI, ET EXEMPLARES QUOMODO DIFFERUNT.

XLIV. Cardinales virtutes divisit S. Thomas in hæc quatuor genera, ita quod in qualibet cardinali virtute inveniuntur ista quatuor genera virtutum, quæ S. Thomas desumpsit ex doctrina Platoniorum, scilicet ex Plotino, et Macrobio, ut refert in hac quæstione LXI, articulo v. Et quidem virtutes cardinales exemplares sunt istæ virtutes prout inveniuntur in Deo, in quo est exemplar, et idea omnium virtutum,

ideoque illæ virtutes non sunt humanae, sed divinæ, longeque differunt a nostris, scilicet plusquam specie. Sunt tamen exemplar, et idea nostrarum virtutum, quæ in nobis sunt, per imitationem enim divinæ justitiæ sumus justi, et per imitationem perfectionis divinæ, perfecti, juxta illud Matth. v: *Estote perfecti sicut et Pater vester cælestis perfectus est.*

XLV. Unde omissis virtutibus exemplaribus quæ in Deo sunt, et loquendo de participatis, et humanis, quæ in nobis sunt, inveniuntur in illis illa tria genera, seu divisiones, scilicet politicæ, purgatoriae, et purgati animi, de quibus aliqui disputant, an essentialiter differant, et dividant genus virtutis; an solum accidentaliter, et penes diversos status ejusdem virtutis. Quod dependet ex uno puncto, videlicet, an inveniatur in istis virtutibus diversa materia, et objectum. Nam stante eodem objecto, non possunt essentialiter differre, quia principium diversæ specificationis, et quidditatis in habitibus, et actibus, est objectum.

XLVI. Et quidem inter virtutes purgatorias, et purgati animi vix sunt qui essentiam, et specificam differentiam constituent, sed diversos gradus penes magis vel minus perfectum recessum, et abstractionem a passionibus. Inter virtutes autem politicas, et purgati animi, aliqui inveniunt differentiam entitativam et essentialem, eo quod politica virtus se habet ut virtus communis, seu communiter usitata inter homines, virtus autem purgati animi, videtur idem esse quod virtus heroica, quæ non solum gradu, aut formalitate, sed etiam objecto differunt, eo quod virtus heroica est aliquid altius virtute, ut dixit Aristoteles, sicut feritas est aliquid deterius vitio crudelitatis. Et suffragatur

ratio, quia virtus politica utitur rebus temporalibus moderate; virtus autem purgatoria, et purgati animi abstrahit se, et recedit a temporalibus. Ergo differunt ex parte objecti; ergo essentialiter. Et hoc constat ex D. Thoma in hac quæstione LXI, art. v, ubi diversos actus, et objecta his virtutibus assignat dicens: « Quod distinguuntur istæ virtutes secundum diversitatem motus, et termini. » Et ita assignat prudentiæ purgatoriae, quod omnia mundana divinorum contemplatione despiciat; prudentiæ vero purgati animi, quod sola divina intueatur; temperantia vero terrenas cupiditates nesciat; fortitudo passiones ignoret: quod certe nec temperantia, nec fortitudo politica, et communiter dicta exercere valent.

XLVII. Et confirmatur, quia magnificentia, et liberalitas, castitas, et virginitas sunt virtutes distinctæ, ut docet S. Thomas 2-2, quæst. cxxix, et quæst. cli, non alia ratione, nisi quia liberalitas est circa moderatos sumptus, magnificentia circa magnos, castitas admittit aliquem usum veneris saltem in matrimonio, virginitas nullum, ergo pari ratione virtutes politicæ, quæ moderate utuntur rebus temporalibus, et purgatoriae, quæ illas totaliter relinquunt, diversæ virtutes erunt.

XLVIII. Nihilominus rectius Cajetanus dixit (quem communiter sequuntur Thomistæ) has tres virtutes, politicas, purgatorias, et purgati animi, non esse virtutes diversas, sed diversos status ejusdem virtutis secundum diversas perfectiones, sicut pueritia, adolescentia, et virilitas non faciunt diversos homines, sed diversos status ejusdem hominis.

XLIX. Pro cujus intelligentia notandum est, quod in virtutibus istis cardinalibus possumus attendere duo. Primum est, effectus quem faciunt, seu operantur, scilicet relin-

quere passiones moderatas, et compositas ad regulam rationis: secundum est motivum ex quo aliquis inclinatur, et movetur ad istas passiones sic moderandas, aliquando enim non potest ex inferiori motivo, aut ex proprio talis virtutis eas componere, sed indiget superiori dono Spiritus sancti, aut motivo altioris virtutis. Si attendamus ad primum, diximus quod ex parte effectus, qui est moderari passiones, non differunt essentialiter virtutes politicæ, et purgatoriæ, sed secundum diversos status majoris, vel minoris perfectionis in domandis passionibus, quod enim aliquis moderate utatur rebus temporalibus, vel moderatas habeat passiones, aut totaliter illas nesciat, et relinquat, non variat objectum formale, neque quidditatem virtutis. Nam constat, quod temperantia, et aliæ virtutes cardinales acquisitæ ejusdem speciei, et rationis fuerunt in statu innocentiae in Adam, et postea in statu naturæ corruptæ, et modo in nobis, et postea in beatis, et in Christo, et in B. Virgine, et tamen in statu innocentiae, et beatitudinis, in Christo, et B. Virgine fuerunt, et sunt istæ virtutes sine fomite, et sine ullo remorsu passionum, atque adeo ibi est nescientia talium passionum, quas tamen nos scimus, et sentimus, et virtutes politicæ illas componunt, et moderate illis utuntur. Ergo si virtutes cardinales etiam politicæ, et communes, quæ in nobis sunt remanebunt in beatitudine, fuerunt in statu innocentiae sine ullo fomite, et cum nescientia passionum; ergo ratione istius non mutatur essentia istarum virtutum, sed status: alioquin virtutes istæ non remanerent in patria quantum ad suam essentiam, et rationem formalem, contra id quod docet S. Thomas infra quæst. LXVII, art. 1, licet quantum ad aliquid materiale,

quod pertinet ad exercitium, et usum rerum temporalium ibi non maneant. Ergo signum est, quod ista totalis abstractio passionum, aut rerum temporalium, vel moderatus earum usus non variat essentiam virtutum, sed statum.

L. Cæterum si in istis virtutibus varietur motivum, et formalis ratio, quia videlicet ad effectus illos tam perfectos faciendos utitur quis superiori motivo, tunc distinguuntur istæ virtutes politicæ, et purgatoriæ non præcise qua tales sunt, sed ratione diversi motivi, et formalis rationis ibi concurrentis: ut quando aliquis ad abjiciendum omnem amorem temporalium utitur motivo divinæ contemplationis, et amoris, qui omnem illum affectum exsiccat et destruit, vel quando ad vincendas passiones sensualitatis utitur motivo divini timoris, juxta illud Psal. cxvi: *Confige timore tuo carnes meas*, vel ad dirigendum prudentialiter res humanas utitur superiori instinctu, et consulit rationes per donum consilii. Tales virtutes purgatoriæ, aut purgati animi, quæ ex diverso, et superiori motivo purgant, et moderantur passiones usque ad totalem abstractionem, diversæ specie erunt a virtutibus politicis, et communi modo procedentibus.

LI. Itaque passiones, et usus rerum temporalium possunt perfecte evacuari, et moderari, vel intra limites ejusdem rationis formalis, qua operatur virtus communis, et politica, quia scilicet crescente intentione, et perfectione talis virtutis abundantius passiones ipsas dimittit, et moderatur, vel procedendo ex alio motivo superiori, et fortiori, ratione cujus excellentius passiones moderatur. Si primo modo fiat, eadem virtus, quæ est politica, est purgatoria, aut purgati animi, et solum differt penes diversos gradus,

et perfectiones ejusdem virtutis: secundo modo est diversa virtus, non præcise quia purgatoria, vel politica, hoc enim etiam exerceri potest per eandem virtutem non mutato motivo, sed crescente affectu, sed quatenus est altior, et elevatior virtus ex parte sui formalis motivi. Exemplum est in virginitate, et castitate, liberalitate, et magnificentia. Nam virginitas non est specialis virtus a castitate distincta per hoc solum quod de facto ab omni venere abstinet, etiam a matrimoniali, ad hoc enim sufficit castitas ipsa, quæ sic temperare potest subjectum, ut nullam appetat venerem. Tunc autem virginitas est specialis virtus distincta a castitate, quando non solum nullam appetit venerem, sed etiam omnem reddit illicitam, etiam matrimonialem, hoc enim castitas ex solo suo formali motivo temperantiæ facere non potest, cum ex natura rei usus matrimonialis veneris licitus sit, sed oportet altiori motivo inniti, scilicet religionis, et voti, quo aliquis virginitatem consecrat Deo, et sic reddat illicitum etiam matrimonium. Et tunc virginitas est virtus specialis. Similiter liberalitas expendit pecunias moderate ratione communicationis amicabilem, et socialis, et potest etiam magnam quantitatem ex hoc motivo expendere, ut patet, quia aliquando declinat in prodigalitatem, quæ liberalitati opponitur, neque ad hoc indiget virtute magnificentiae, sed quod affectus ipse liberalitatis crescat. Cæterum si respiciatur magnitudo sumptuum non in ratione debiti amicabilem, sed in ratione ardui habentis difficultates vincendas, sic non a liberalitate respicitur, sed a magnificentia.

LII. Quod si inquiras, an virtutes istæ superiores, quæ dicuntur purgatoriæ, aut purgati animi, quando

mutant motivum, et distinctæ virtutes sunt, debeant esse supernaturales; an intra virtutes naturalis ordinis maneant.

LIII. Respondetur, quod etiam in ipsis virtutibus moralibus infusis supernaturalibus possunt distingui isti gradus virtutis politicæ, et purgatoriæ, non quidem politicæ secundum finem naturalem, hæc enim quæ solum politiam naturalem respicit non excedit limites virtutis acquisitæ. Virtus autem infusa moralis respicit finem supernaturalem, et in eo etiam habet suam politiam secundum communicationem bonorum supernaturalium, tamquam: *Cives sanctorum, et domestici Dei*. Cæterum etiam in hac supernaturali communicatione, et politia sunt gradus, quia non omnes habent istas virtutes supernaturales in gradu heroico, et excellenti, sed in modo ordinario, ut patet in pueris, aut recenter baptizatis adultis, qui recipiunt virtutes infusas, nec tamen statim omnes se exercent in illis cum totali abstractione a rebus temporalibus, etiam ex fine supernaturali. Compatitur ergo supernaturalis finis, et virtutis infusæ statum virtutis imperfectæ, et magis perfectæ, politicæ, et purgatoriæ, etiam intra illam lineam, et genus supernaturalitatis.

LIV. Quare in utraque genere, et linea potest virtus reddi heroica, aut purgatoria, ex aliquo motivo diverso excellentiori intra talem lineam naturalem, vel supernaturalem; potest etiam reddi virtus sic perfecta, et heroica ex mutatione motivi, transeundo de motivo naturali ad supernaturale. Primo modo virtus inferior, et politica accipit motivum diversum excellentius, et superius ratione alicujus virtutis superioris imperantis, ut si aliquis temperate comedit propter tuendam salutem, quod est motivum inferius